

1 OCTOBER 1926.

AFLEVERING 6.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

TWEE MAANDEN OP DE KURISCHE NEHRUNG.

Vervolg van bladzijde 135.

BEHALVE de havik „Donar” was er op de Vogelwarte een slechtvalk „Blitz”, die dat voorjaar jong was gevangen en in het najaar dus volkomen afgericht was. Tot nog toe durfde hij alleen spreeuwen en lijsters aan, maar die waren te licht voor hem en daarom moest hij op vogels van de grootte van kraaien afgericht worden. Uit zichzelf zou hij 't niet doen; hij durfde niet, dus moest er wat op verzonnen worden. Nu maakten we daarbij weer gebruik van een leuke eigenschap van een roofvogel: we lieten een kraai vliegen, die niet in orde was. Op grooten afstand zien roofvogels of ze met een ziek dier te doen hebben of niet en de kraaienvangers verzekerden me, dat een zieke lokkraai altijd binnen een halven dag door een haofke weggehaald wordt, iets wat ik herhaalde malen heb kunnen waarnemen.

Zoo'n zieke kraai werd onmiddellijk door Blitz gestooten en dan viel hij er mee op den grond. En nu komt het wreede van de geschiedenis: hij kon de kraai niet dood krijgen en rukte wanhopig aan den nek, zonder de kraai te doden,

zoodat er een afschuwelijke worsteling plaats had. Na een keer of zes had hij het geleerd en was het wreede er voor een groot deel af: met één ruk in den nek was de prooi dood.

Merkwaardig is, dat toen Blitz eenmaal geleerd had, kraaien te stooten, hij lijsters en spreeuwen niet meer aankeek, zelfs niet, toen hij een keer twee dagen gevestigd had.

Het doel van Professor Thienemann met deze Beizjagd is niet zoozeer het jagen zelf, hoewel dit een buitengewoon aantrekkelijke sport is, maar wel de omgang met een vogel. Men maakt zich den vogel tot vriend en krijgt daardoor allerlei dingen te zien en leert den vogel begrijpen op een manier, die anders totaal onmogelijk is. Men gaat zich hechten aan zijn jachtvogel en het klinkt voor een buitenstaander wel wat komiek, om een vogel, die wegens zijn bliksemsnelle vlucht en zijn ontstuimige

felheid den naam van „Blitz” heeft gekregen, plotseling „Blitzchen” te hooren noemen, „Bliksempje”. Mij deed het tenminste heel vreemd aan.

Het gezichtsvermogen van Blitz was wel verbazend sterk. We waren dikwijls in den trektijd met hem aan 't zwerven door het duin en zagen hem dan soms herhaalde malen omhoog kijken, zooals vogels dat doen, met een scheeven kop. Hoe we ook keken, wij konden niets ontdekken. Toch keek Blitz telkens weer en toen we gewend waren aan zijn manier van kijken en wisten welke richting hij precies uitkeek, konden we tenslotte heel hoog, als

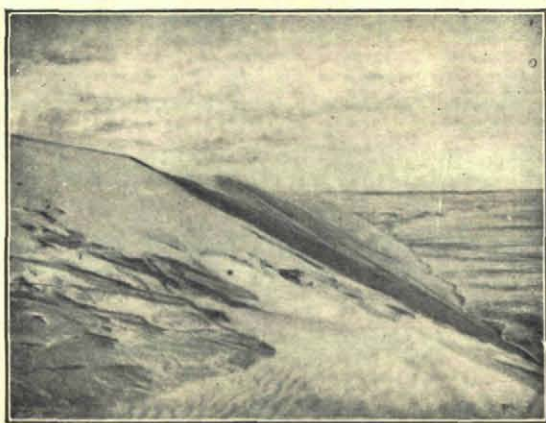

Fig. 5. Wanderdüne bij Kunzen. De steile Oosthelling, in de diepte het Haff.

Oct. 1925. Foto TINBERGEN.

stippen, twee vogels herkennen, die naderhand door den kijker buizerds bleken te zijn. En dat gebeurde niet eens, maar ontelbare malen, en altijd moest voor ons de kijker er bij te pas komen.

Waar Professor Thienemann ook al op heeft gewezen, is de verklaring van het feit, dat een roofvogel dikwijls (echter lang niet altijd), wanneer hij misgestooten heeft, er zonder boe of ba vandoor gaat. Die met den vogel zelf omgaat, weet dadelijk waar 't aan ligt: het stooten kost den vogel zeer groote inspanning en hij is meestal na één keer stooten te moe om het dadelijk nog eens te doen. Een enkele keer heeft Blitz wel eens tweemaal achter elkaar op een kraai gestooten, eenmaal zelfs drie keer, maar dat gebeurde alleen, als hij in groote extase was en zich erg opgewonden had. Daarna was hij dan ook zóo moe, dat hij zich op den grond liet ploffen om uit te blazen.

Nog iets: Een roofvogel laat bij 't opeten van zijn prooi de vleugels hangen, zoo 't heet, om zijn prooi te beschermen tegen vreemdelingen. Wie Blitz zoo zag zitten, kreeg den indruk, dat hij het deed, om steun te krijgen en niet van zijn buit, die toch zeker een ongemakkelijke zitplaats bood, af te rollen.

II. DE WANDERDÜNEN DER KURISCHE NEHRUNG¹⁾.

Het gebeurt dikwijls, dat duinen door de een of andere oorzaak hun plantenbedekking geheel of gedeeltelijk verliezen en als het den wind dan gelukt, in

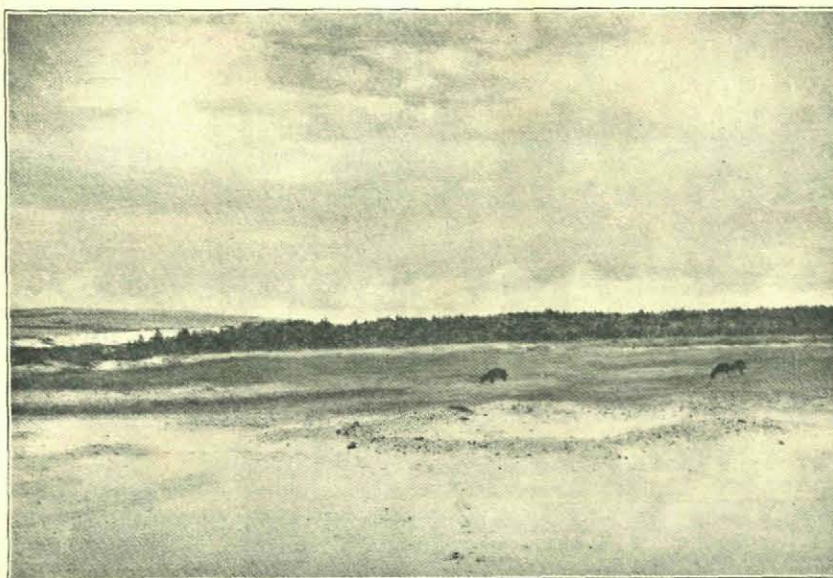

Fig. 6. Wanderdüne bij Kunzen (Kurische Nehrung). De zwakhellende loefzijde, gezien van de Wanderdüne zelf. Op den voorgrond de puinhoopen van een huis van Alt-Kunzen. Daarachter de moeras-vegetatie, die het duin volgt. Tusschen het duin en de begroeiide vlakte een strook drijfzand. Foto TINBERGEN.

den strijd tegen de planten de overhand te behouden, dan zullen de duinen hun oorspronkelijken vorm niet kunnen handhaven.

Als een van de windrichtingen overheerschend is, zooals hier in West-Europa de Westenwind, dan gaan de duinen zich verplaatsen. Om het wezen van die verplaatsing in zijn eenvoudigsten vorm te leeren begrijpen, is het noodig, de planten, die als hindernissen fungeeren, voorloopig buiten beschouwing te laten en eerst eens te zien, hoe zandheuvelds zonder plantenbedekking zich onder invloed van den wind gedragen.

¹⁾ Zie het „Dünenbuch“, van Solger, Graebner enz.

En dit is het juist, wat de Kurische Nehrung ook in dat opzicht zoo interessant maakt: de duinen zijn hier totaal kaal, er groeit geen sprietje helm of andere planten.

Een kale zandheuvel, die aan den wind onderworpen is, zal zich in de richting van dien wind voortbewegen en daarbij den bekenden sikkelduin-vorm aannemen: een zwak hellende loefzijde ($5-12^\circ$), een steil dalende lijzijde ($\pm 30^\circ$) en voortrukkende zijkanten, die door hun geringere massa sneller verplaatst worden.

Daar de duinketens van de Kurische Nehrung zeer breed zijn, soms 10 K.M., is van dit laatste, den sikkelvorm, niet veel te bespeuren, maar de zwakke loefhelling en steile lijhelling zijn altijd uitstekend te zien. Op de foto's is dat goed waar te nemen.

Boven op den rug van die Wanderdünen zijn echter soms miniatuur sikkelduinen, die op hun eigen houtje over de duinen heenschuiven en hoogstens een drie Meter hoog worden (zie foto fig. 7).

Fig. 7. Sikkelduinen op den rug van de Wanderdünen.
Oct. 1925. Foto TINBERGEN.

De Wanderdünen van de Kur. Nehr. zijn oorspronkelijk hooge beboschte duinen geweest. In den zeven-jarigen oorlog heeft een Russische legerafdeeling er overwinterd en zulke schade aan de bosschen toegebracht, dat de duinen zijn gaan stuiven en, de een na de ander, in beweging raakten. Nu zijn ze al anderhalve eeuw in beweging en in dien tijd heeft de wind ze heelemaal naar de Haffkust geschoven, zoodat ze nu met den voet in 't Haff staan.

In den tijd dat men van vastleggen van de duinen door middel van planten nog niets wist, zijn de Wanderdünen, zonder dat de bewoners er iets tegen konden doen, over heele dorpen heengeschoven. Later kwamen de huizen er aan de Westzijde als ruïnes onder vandaan, wat wel te begrijpen is, een huis dat vijftig jaar onder een zandheuvel van zestig meter hoogte ligt, vergaat natuurlijk heelemaal. Het huis op de foto is van het vroegere dorp Kunzen. Van een ruïne is niet eens meer te spreken, het zijn niet meer dan puinhoopen.

Alleen op de plaatsen, waar de duinen voor menschelijke nederzettingen gevaarlijk werden, zijn ze nu beplant met dennen; overal elders laat men ze rustig stuiven, wat aan het landschap een bijzondere bekoring geeft.

III. DE ELANDEN.

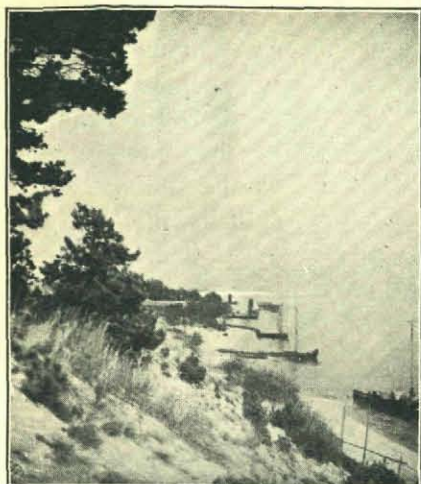

Fig. 8. Beplante Wanderdüne. Oosthelling. In de diepte het Haff met de visschersschuiten. Purwin, Oct. 1925. Foto TINBERGEN.

De derde merkwaardigheid van de Nehrung zijn de elanden, die er nog in 't wild, zij het beschermd, voorkomen. Ik heb op een tocht naar Nidden (een dorpje op de Noordelijke helft van de Nehrung) deze groote herkauwers eenigszins leeren kennen.

Met den fotograaf van de Vogelwarte vertrok ik einde September naar dat dorp, gelegen te midden van de uitgestrekte moerassen, waar de elanden van de heele Nehrung zich in den bronsttijd samentrekken.

Prof. Thienemann had namelijk foto's noodig van de elanden en daar er toevallig plaats voor me was, kon ik met den fotograaf mee en was ik in de zeldzame gelegenheid, de elanden te fotografeeren.

Helaas kan ik deze foto's niet hier repro-

duceeren, ik heb ze aan Prof. Thienemann afgestaan.

Veertien dagen achter elkaar, zijn we van 's morgens vroeg tot 's avonds laat achter de elanden aan geweest en in dien tijd hebben we de mooiste ontmoetingen gehad. We begonnen alle stieren in de buurt te kennen; kenmerken waren: de grootte van 't gewei, de grootte van den baard, de kleur van het gewei en van de huid. Iedere stier had een of meer koeien bij zich, die op zichzelf niet te onderscheiden waren, maar die we weer kenden aan den stier die er bij behoorde.

Elke stier had elken dag zijn eigen gebied, hoewel ze zich telkens verplaatsten. Aan allerlei sporen was te zien waar de verschillende stieren trokken, „wechselden”.

Een mooi duel hebben we gezien van een zesender en een achtender, dat met groote belangstelling werd gevolgd en door de koeien en door ons. Te gauw kregen ze echter de lucht van ons en zonder kunstgrepen was het dan ook niet makkelijk, zoo niet ondoenlijk, ze op de plaat te krijgen.

In den bronsttijd laten de stieren nogal eens een kort uitgestooten geloei hooren,

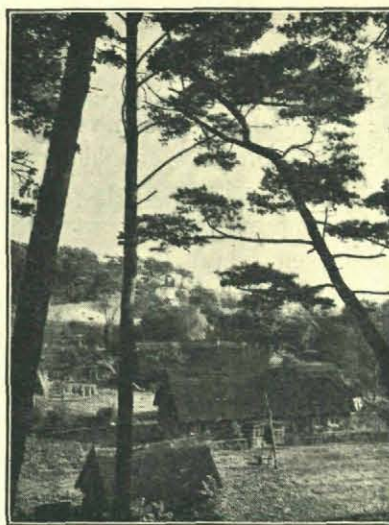

Fig. 9. Nidden, gezien van de omringende duinheuveld. Oct. 1925. Foto TINBERGEN.

vooral als er andere stieren in de buurt zijn, en door dit geloei na te bootsen, konden we de stieren tamelijk dicht bij krijgen. Meestal waren ze dan nog zeer voorzichtig, maar een enkelen keer gebeurt het, dat ze in dolle drift komen aanrennen

Fig. 10. De „Pallwe“ (vlakte), waar de elanden zich ophouden.
Ulmenhorst, Oct. 1925. Foto TINBERGEN.

en dan is het zaak, in een boom te klimmen, want een booze elandstier is niet om mee te spotten. Een knorrigveertienender heeft mij eens in overhaaste vlucht een boom ingegaagd, met achterlating van mijn statief, dat aan zijn woede prijs viel. Hij stampte er met zijn pooten op, dat de stukken diep in de aarde gewrongen zaten; toen was zijn woede bekoeld en ging hij weer kalm verder. De kleur van 't gewei is o.a. afhankelijk van de boomen, waaraan

het gewei geveegd is. Sommige vegen uitsluitend aan berken, andere aan dennen. De laatste hadden een veel rooder gewei dan de eerste.

Na de bronst vertrokken de stieren weer één voor één, ze verdwenen in de dichte bosschen en trokken terug in de moerassen, waar in den zomer de kalveren geboren worden. De koeien die in den zomer werpen, komen in 't najaar meestal niet in de bronst.

In plaats van een foto geef ik nu een teekening van Kallmeyer, een kunstschilder uit Koningsbergen,

die zijn heele leven lang achter de elanden heeft aangesloten. Karakteristiek

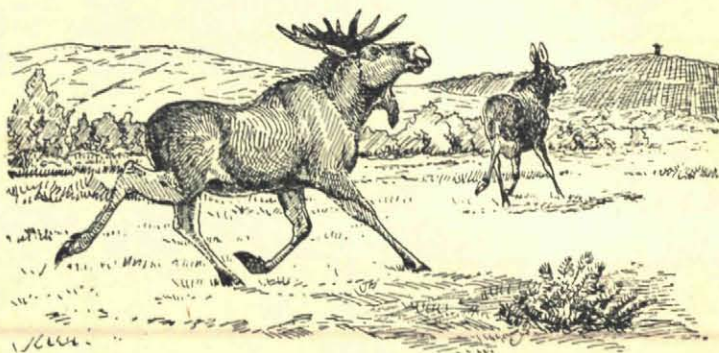

Fig 11. Elandstier met koe.
Naar de pteekening van HANS KALLMEYER.

H. Kallmeyer
1921

is de houding van den linker voorpoot, waaraan goed de zware hoof is te zien, het geduchte wapen van den eland.

Den Haag.

N. TINBERGEN.

HET ORANJEWOUD.

IN het zuiden van Friesland ligt het Oranjewoud. Naar dit bosch met zijn statige breede lanen, komen in het vroege voorjaar vele Friezen van heinde en ver om er te genieten van het uitbottende groen. Ze hebben de greiden langzaam zien groenen, ze hebben de kieviten, grutto's en tureluurs zien terugkeeren naar de wijde velden, de groote vlakten, waaraan ze zoo verknocht zijn, en den ooievaar zien neerdalen op zijn nest. Nu willen ze ook het bosch zien in lentetooi en velen trekken daarheen, om ook daar den intocht der lente te zien. Kamperfoelie, die vroeg haar stengeltjes werkt door de nog dorre heggen, aanschouwt het oog overal. Jonge blaadjes, eerst schuchter saamgevouwen, ontplooiën zich. Dan is er vreugde in de harten van zoovele jonge menschen en ook van oudere. Dan weerklinken blijde stemmen en vroolijke lach. En uit het diepst van het gemoed welt het op:

„Moai sûnder weargea binne de wâlden”.

Ja mooi zijn ze en wellicht zonder wederga de Friesche wouden!

Heerlijk om daar zachtens voort te glijden op het rijwiel en de geurige boschlucht in te ademen, de houtduif te hooren kirren in de toppen der hooge boomen, de kwikstaartjes voor zich uit te zien wippen, alsof ze in 't geheel niet schuw waren, in de verte den roep van den koekoek te hooren en de fazanten te zien rondscharrelen in het kreupelhout.

Als de lente komt, is het een genieting in het bosch te zijn!

Maar wij hadden al eerder genoten in 't Oranjewoud. Het was op de zachte winterdagen in Januari en Februari, toen we onze eerste tochten maakten. De boomen waren nog kaal en de knoestige takken der eiken langs de deftige lanen kwamen grillig uit tegen de lucht, maar onder de boomen tusschen de dorre bladeren, in de vochtige greppeltjes en aan de wegganten, daar was het zachte groen van het mos. Hier allerfijnste sterretjes, daar weer grijsgroene kussens, waar de voet in wegzinkt en in de vochtige greppels, de fijne varenblaadjes, althans daar lijken ze op, en de prachtige slingers als van miniatuur-wolfsklauwen.

Maar eerst willen wij onze aandacht schenken aan de meer bekende zaadplanten en varens. Menigen tocht hebben we gemaakt om de flora van 't Oranjewoud en de verspreiding van enkele boschplanten te leeren kennen.

Zoo begaven wij ons met dit doel den 20sten Mei naar het station Oudeschoot. Het was een heerlijke voorjaarsdag en het jonge loover was nog frisch. Geen uitgebloeide grassen en dorre bladeren, maar overal teedere tinten van jeugdig groen. Hier bij het station heeft de zachte ooievaarsbek haar bloempjes geopend,